

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN: 2149 - 9225

Yıl: 3, Sayı: 8, Haziran 2017, s. 84-97

Doç. Sedef ACAR

Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü
sedef.acar@deu.edu.tr

Ecem TOSUN

Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü
Yüksek Lisans Öğrencisi
ecemmtosun@gmail.com

KARAPINAR TÜLÜLERİ VE GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU

Özet

Binlerce yıl öncesinden yapılmaya başlanmış olan sun'î post görünümündeki dokumalar Türkmenistan'dan Balkanlar'a kadar çeşitli ülke ve bölgelerde yapılmış ve günümüze kadar gelmiştir. Özgün bir grup olan tülü ve benzeri dokumalar, sahip oldukları uzun tarihsel geçmiş, teknik ve malzemeye dayalı farklı yapısal özellikleriyle post görünümlü veya saçaklı dokumalar olarak tanımlanır. Tülüler Anadolu'da daha çok Konya-Karapınar ve çevresine özgü bir tekstil ürünüdür. Çalışmada Karapınar tülülerinin tarihsel süreci, üretim teknikleri, desen özellikleri, kullanılan malzemeler, kullanım alanları açısından araştırmalar yapılmış ve üretilme nedenleri araştırılmıştır. Bölgede tülünün farklı isimlerle adlandırıldığı ve farklı şekillerde gruplandırıldığı tespit edilmiştir. Çalışmanın son aşamasında Karapınar'da ve yakın çevresinde yapılan alan araştırmasının sonuçlarıyla günümüzdeki durumu gözler önüne serilmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Tiftik, Tülü, Filikli, Hopan, Çeki tülü, Karapınar

KARAPINAR TULUS AND ITS PRESENT CONDITION

Abstract

Thousand of years ago begun imitation lambskin (pelt) from Turkmenistan to the Balkans, it has been made in various countries and regions and has been up to date. An original group Tülü and similar textiles they have long history with different structural features based on technical and material imitation lambskin and

fringed textiles are product unique region in Anatolia. Karapınar Tülü has been done in terms of about historical process, production techniques, pattern features , materials used in the research .Karapınar tülü have been usage areas and reasons for their production. During the resource search it was seen that the tülü was named with different names and grouped in different forms. It was observed it continues at least that the production of tülü field research in Karapınar. Nowadays, due to the unprecedented decrease the people who are producing in and around the region have also been taught by the source.

Keywords: Tiftik, Tulu, Filikli, Hopan, Extra weft loop, Karapınar

GİRİŞ

Halının vatanı 35-45. enlem dereceleri arasında bütün Asya'yı kuşatan bir bölgededir. Bu enlem derecelerindeki halı bölgesinin doğu kısmı "keçe", batı kısmı ise "dügümlü halı" bölgesidir. (Erdmann,1966: 136, Görgünay,1977:161'den)

Orta Asya'da 'halı kuşağı' olarak adlandırılan bölgedeki Türk boylarının ortak bağı halıdır. Halıların çok sayıda küçük ve büyük baş hayvana sahip olan bu göçebe topluluklar tarafından mekanların temiz olması, ısıtılması, zeminle arasında izolasyon sağlaması amacıyla geliştirildiği düşünülmektedir.

Doğuda halı imâlinin hudutları Türk kavimlerinin tarihte oynadıkları rollerin hudutları ile aşağı yukarı aynıdır. Yani doğu-batı istikâmetinde Kuzey Çin'den Karadeniz'e; kuzey-güney istikâmetinde ise Kazak stepleri'nden İran ve Hindistan'a kadar uzanır. Anadolu Türkleri, İç Asya Stepleri'nden göç eden Selçuklular'dan başlayarak, halıcılığın ananelerini, motif hazinesinin büyük kısmıyla birlikte beraberlerinde Anadolu'ya getirdiler. (Rasonyi, 1971: 616).

1075 yılında Süleyman Şah tarafından fethedilen Konya, Türk yerleşimine ilk olarak bu tarihte açılmıştır. 1176'da I. Kılıçarslan Miryakefalon Savaşı'yla Bizans üzerinde nihai üstünlüğü sağlamış ve bu tarihten itibaren Konya Selçuklu başkenti olarak seçilmiştir. (Ortaylı, 2016: 149-151)

Dolayısıyla Türklerin halı geleneğini taşıdığı Konya ve özellikle Karapınar gibi yakın çevresinde halıcılık 13.yy'da Selçuklular ile başlamıştır. 15. ve özellikle 16.yy'da daha da gelişmiştir. (www.tiem.gov.tr , TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türk ve İslam Eserleri Müzesi) Konya yöresi Selçuklular döneminden beri en önemli dokuma merkezidir.

Anadolu Selçuklu döneminden kalma yirmi iki tane halı bölgenin halıcılık açısından önemini vurgulamaktadır. Bu halılardan sekiz örnek Konya Aleaddin Cami'nde bulunmuştur. (Aslanapa, 1987: 24)

Anadolu halıcılığının en önemli coğrafyasında yer alan Karapınar, M.Ö. 2000-3000'li klasik devirlerin "Hyde" adlı tanınmış bir kasabası üzerinde kurulmuş Hitit, Truva Krallığı, Frigler, Asurlular, Lidyalılar, Bizanslılar, Selçuklular ve Osmanlılar hâkimiyetine girmiş günümüzde Konya iline bağlı bir ilçe merkezidir.

Anadolu'yu Ortadoğu'ya bağlayan önemli bir yol güzergahında bulunan Karapınar'daki buluntular bölgeye ilk yerleşmelerin Hititler döneminde olduğunu işaret etmektedir.

Türk boyları bölgeye 1076-1077 yıllarında yerleşmeye başlamıştır. Anadolu Selçuklularının hakimiyeti altına giren Karapınar bölgesi, 1308 yılında Karamanoğulları'na daha sonra da Osmanlı topraklarına katılmıştır.

Anadolu'da halıya dayalı tarihi merkezlerden olan Karapınar'daki değerli el dokuma ürünleri dikkat çekicidir. Bölgede ve çevresinde dokunan halılar Karapınar'ın adıyla tanınır. (Bodur, 1984: 73-81)

Göçebe yaşamdan gelen yöre halkının geçim kaynağı çoğunlukla hayvancılıktır. Hayvanlardan elde edilen yün ve tiftik malzemeler çoğunlukla halı, kilim ve tülü dokumalarda değerlendirilmiştir. Yöreye özel yapısal özellikler ve desenleriyle tülü dokumalar halı ve benzer dokumaların en önemlileridir.

Karapınar tülülerinin Anadolu ve yakın coğrafyalardaki tülü ve benzeri dokumalardan farklılıkları ve benzerlikleri bulunmaktadır. Çok eski bir dokuma şekli olmasına rağmen Karapınar'daki tülü çeşitlerinin bazıları 80'li yıllarda araştırmacıların dikkatini çekmiştir. Az sayıda araştırmaya konu olan Karapınar tülüleri diğer bir çok el sanatı gibi günümüzde unutulmaya yüz tutmuştur.

Çalışmada benzerleriyle sıklıkla karıştırılan Karapınar tülülerinin yapısal ve görsel özellikleriyle belirleyici nitelikleri ortaya konularak geçmişten günümüze örnekler ele alınacak ve günümüzdeki durumu ortaya konulacaktır.

ANADOLU'DA TÜLÜ VE KARAPINAR TÜLÜLERİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Göçebe Türk boyları için hayati bir malzeme olan havlı dokumaların üretiminde öncelikle hayvan postlarının örnek alındığı düşünülmektedir.

Görgünay'a (2005) göre; "kuşkusuz, halının gelişmesinden önce, gelişmede öncü olan bir dokuma yapılmış olmalıdır. Öyle de olmuştur. Bazı bilim adamlarının görüşlerine göre de, bir Türk bölgesi olan Batı Türkistan'da ilkel kavimler tarafından suni post görünüşünde bir dokuma yapılmıştır ve benzerlerinin üretimi günümüze kadar devam etmiştir." Bu dokumaların en bilinen adı *tülü* dür.

John T. Wertime (1998: 86) tarafından halının ilkel hali olduğu belirtilen tülü için "yeni her zaman eskiyi öldürmez ve bazı en ilkel yöntemler üst kültürün methodları tarafından bazı özel kullanımlarda yaşamını sürdürebilir" yorumunu yapmıştır. Tülülerin özgün varlığını günümüze kadar sürdürebilmiş olmasını ve çağdaş dünyada seçkin beğenilere sahip alıcı grubuna seslenebilmesini bu yorumla ilişkilendirmek mümkündür.

Görgünay'ın (2005) işaret ettiği gibi; Anadolu'nun farklı bölgelerinde malzeme ve tekniğiyle aynı türden olan tülü ve benzeri tekstillere farklı isimler verildiği gibi, tersine farklı özellikte olanlara aynı isimler verildiği de görülmektedir.

Tülünün yapısal ve görsel özelliklerini tanımlayan açıklamalar da bu karışıklığı ortaya

koymaktadır. Örneğin; Derleme Sözlüğü'nde (1993: 4008) "uzun tiftiklerden aralıklı dokunan bir çeşit seccade" olarak tanımlanan tülü, Önder (1995:198) ve Öztürk (2007: 59) tarafından "yünden ve tiftikten el tezgahlarında dokunan uzun havlı (tüylü) halı", Eti (1987:3) tarafından ise; "atki ve çözgü iplikleri yün, tüyleri uzun ve genellikle yöre halkının filik dediği tiftikten yapılan halılar" şeklinde açıklanmıştır. Edgü (1989:1) ise, tülünün tüylü oluşundan söz ederek isminin bu terimden kaynaklanabileceğinden söz etmiştir.

Açıkgöz (1984:168,170,172); 'Türkçe'de Halı ve Halıcılık Terimleri' adlı makalesinde, "tülü (Konya, Kırşehir), filikli (Yozgat, Kırşehir, Konya Türkmenleri) ve köpen (Konya, Talas) adlı dokumalarını; uzun tüylü halı olarak tanımlamıştır".

"Tülü bölgelere göre "geve, tülüce, hırsek adları ile de bilinir" Görgünay (2005: 117). Anmaç'a (1998) göre; "geve postun taklididir. Görünüşü de aynen post gibidir". "Bu tür dokumaların Karaman'da üretilenine *yamçı tülü* adı verilmektedir" (Görgünay, 2005: 102), (Aytaç, 2000: 409-413). Yamçı tülüde diğerlerinden farklı olarak, yün lifleri önceden boyanmayıp duruma göre dokunduktan sonra boyanabilmektedir. Havları tiftikle dokunan parlak ve ince tüylü olan dokumalar ise *filikli* ve *filik* adını almaktadır (Görgünay, 2005:16), (Gülgönen, 1989).

Anadolu'daki tülülerin benzerlerine Yugoslavya-Kosova ve Bulgaristan'da *yanbolia* ve *tüylü halı* denir. Aytaç (2009: 85)'a göre ise simetrik düğümden farklı olarak; "*yanbol dokumalar* açık düğümlü dokumalardır."

Genel adıyla *tülü* (*geve*) adını verilen bu dokumalar halılar gibi "çözgü, atki ve hav yapısından oluşmaktadır (Öztürk, 2007:58), (Emery, 1994: 221). Fakat tülülerde hav yapısında halıdan farklı olarak, iplik yerine yün veya tiftik yapağısı kullanılmaktadır. Hav sıraları arasında geniş zemin atki sıralarına sahip olmaları *tülülerin* diğer belirleyici niteliğidir.

Hopan ise; "teknik yapı olarak, gelişmiş halı ile *geve* (*tülü*) arasında tüylü dokumadır. Bir yerde çok kaba bir halı denilebilir" (Görgünay, 2001: 387) Hopanlara Anadolu'da "*kebe, haba*" da (Görgünay, 2005: 10-11) denilmektedir.

"Karapınar'da ise halı hariç üretilen tüm havlı yer yaygılarına *hopan* türü olsa da genel olarak *tülü* denilmektedir" (Hidayetoğlu, 2013: 32), (Eti, 1987: 3), (Edgü, 1989). Bu terim sıklıkla Karaman ve Karapınar, Emirgazi ve Sultanhanı'nda kullanılmaktadır (Acar, Tosun, 2016: 115). Wertime (1998: 93) ise; bölgede eğrilmiş iplik ve simetrik düğüm kullanılan Karapınar tülülerine *Karapınar ilme tülü* adı verildiğini belirtmiştir.

İncelenen yazılı kaynaklarda ve alan araştırmalarında Karapınar'da üretilen havlı yer yaygılarının bir bölümünün yapısal açıdan *tülü* ile, bir bölümünün *hopan* ile benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir. Hatta havlarında iplik kullanılan yer yaygılarının bazılarının da üretim tekniği açısından *hopan*dan ayrılarak bölgeye özgü teknikler içerdiği görülmüştür. Bu tür havlı dokumalara bölgede *çeki tülü* (Görgünay, 2005: 19), *çeki tülüsü* (Aslan, 1998: 44-53), *çekili tülü* veya *çekkili tülü* (Atan ve Sarı, 2015) gibi adlar verilmektedir.

*Çeki tülü*de erişler (arışlar) arasından geçirilen renkli yüzey iplikleri tıgla çekilir, parmağa dolanarak hav yüksekliği verilir (Görgünay, 2005: 19), (Atan, 2015). Halka şeklinde olan

havlar sonradan kesilmezler.

ÇALIŞMA YÖNTEMİ

Karapınar'da üretilen ve genel olarak *tülü* adı verilen tüm bu havlı dokumalar hakkında detaylı bilgiler almak üzere Edgü (1989), Hidayetoğlu (1999), Bozaklı'nın (2016) yayınları ve Ayşe Öksüz'ün yapımını üstlendiği "Ellerin Türküsü" (2006) başlıklı bölge halkıyla görüşmeye dayalı belgeseller incelenmiştir. Ayrıca bölgeye gidilerek (Acar, Tosun, 16 Haziran 2015) son durumu tespit etmek üzere alan araştırması yapılmıştır.

Karapınar'da tülülerin üretilme ve kullanılma nedenleri kısaca tespit edilmiştir. Buna göre; Karapınar ilçesinde 80'li yıllarda varlığından haberdar olunan tülüler (Edgü, 1989), (Öksüz, 2006) ticaret amacıyla değil yöre halkının günlük ihtiyaçları için dokunuyordu.

Tülüler göçer hayatın getirdiği zorluklara karşı pratik çözümler sunuyordu. Hemen hemen her evde dokunan ve halılar kadar sık olmadığı için hafif olan bu dokumalar sıcak havalarda yaylaya göçerken kolaylıkla taşınmakta ve "özellikle yöre halkının kıl çadırlarına sergi, yatak altı sergisi ve yatak örtüsü için kullanılmaktaydı" (Öksüz, 2006).

Edgü'nün (1989) Karapınar tülülerini koleksiyonuna sahip Ayan Gülgönen'le yaptığı görüşmede edindiği bilgilere göre; halıya göre uzun havlı, desensiz ve çoğunlukla boyanmayan, oldukça basit görünümlü bu dokumalardan üç, dört adet dokunabilecek sürede sadece bir halı dokunabiliyordu. Her genç kız çeyizi için dört-beş halı ve dört-beş tülü dokuyordu. Böylece tülülerini kendisi kullanırken, halıların satıp gelir sağlama imkanı buluyordu.

İnceleme sürecinde çeşitli yayınlarda Karapınar tülülerinin farklı isimlerle adlandırıldığı ve farklı şekillerde gruplandırıldığı görülmüştür.

Edgü'nün (1989), Ayan Gülgönen'e ait tülü koleksiyonunu yayınladığı *Karapınar Tülü Carpets* başlıklı kitabında eğrilmiş iplik kullanılan, simetrik düğümlü *hopan* benzerlerine ve *çeki tülülere* yer verilmiş fakat iki tür tülü arasında ayırım yapılmadan hepsine *Karapınar tülü halıları* denilmiştir.

Hidayetoğlu'nun (1999: 51-55) çalışmasında tülüler hav yapılarına göre "Türk düğümü kullanılarak üretilen tülüler" ve "çekki tülüler" olmak üzere iki başlık altında ele alınmıştır. Türk düğümü kullanılarak üretilen tülülere havları tiftik tutamıyla üretiliyse *yamçı tülü*, eğrilmiş iplikle üretiliyse *düz ilmeli tülü* (Gündüz, 1998: 38, Hidayetoğlu, 1999: 53'den) adı verildiği belirtilmiştir. Yayında *yamçı tülülerin* seccade olarak, duvarda ısı izolasyonu için ve Osmanlı döneminden 1960'lara kadar cins binek atların eğer arkasında ve kuyrukları üzerinde örtü olarak kullanıldığı (Gündüz, 1993: 45, Hidayetoğlu, 1999: 53'den) aktarılmıştır. *Çekki tülülerin* ise genellikle minder, yastık ve seccade işlevi gördüğü belirtilmiştir.

Bozaklı (2016: 25-28) tülülerini "Türk düğümüne göre dokunan tülüler" başlığı altında *yamçı tülü* ve havlarında Türk düğümü tekniği kullanılmamasına rağmen *çeki tülü* olarak ayırmış, *hopan* benzeri tülülerden ise söz etmemiştir.

"Ellerin Türküsü" (Öksüz, 2006) isimli belgesel yapımda satıcı ve üreticilerle röportaj

yapılmıştır. Tülü çeşitlerini satıcı Süleyman Yılmaz, boya kullanılan bezekli, çiçekli olan evde yerde kullanılan *halı tipi tülü*, yatak altında kullanılan *ilme tülü*, yatak üzerinde yorganın üzerine örtülerek kullanılan *çekki tülüsü* ve çobanların kullandığı *çoban tülüsü* başlıklarıyla gruplandırmıştır. Yılmaz'ın belirttiğine göre, yatak altında kullanılan *ilme tülü* ve yorgan üstünde kullanılan *çekki tülü*de kumaşlar üzerinde leke bırakmaması için boyama yapılmaz. Dokumacı Aliye Selçuk'tan alınan bilgilerde ise yatağın altında kullanılan *yatak tülüsü*, sırta alınıp giysi gibi kullanılanına ise *yamçı tülüsü* denildiğini belirtilmiştir. “*Yamçı tülü*de lifler önceden boyanmayıp duruma göre dokunduktan sonra boyanabilmektedir” (Görgünay, 2005:16), (Gülgönen, 1989).

Alan araştırmasında ise, hopan benzeri olanlara *tülü halısı*, atkılarının çekilerek hav oluşturulduğu dokumaya *çekili tülü* ya da *çekkili tülü* denildiği, tiftik liflerinin taranarak tutam şeklinde dokunmasıyla üretilen uzun saçaklı tülülere de *filikli* ya da *filik* dendiği tespit edilmiştir (Atan, Sarı, 2016).

BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yayınlardan ve alan araştırmasından elde edilen bilgiler doğrultusunda Karapınar tülülerine kullanım alanlarına, kullanılan malzemeler ve üretim yöntemlerine göre yöre halkı tarafından farklı isimler verildiği görülmüştür.

Tülülerin genellikle yaylalarda çadır zemininde yaygı olarak, dekor için duvarda, sıcak tutması için yatak altlarında, yorgan üstlerinde kullanıldığı gibi, sırta almak için, atların sırt ve kuyruk üstlerini ötmek için de kullanıldığı görülmüştür. Ayrıca; çobanların doğada eve gelmeden uzun süre yaşamasına olanak sağlayacak tülüler mevcuttur. Bu tülüler dokunduktan sonra ters şekilde basit bir biçimde dikilip omuzlara atılıp kepenek gibi kullanılırlar.

Tülülerin üretim yöntemlerine dayalı sınıflandırmaları ve isimlendirme karışıklıkları düzenlenmeye çalışılmış, gruplandırma yapılarak çalışma sürecinde kullanılacak isimler belirlenmiştir.

Bölgede havlarında taranmış tiftik tutamı kullanılan, isteğe bağlı olarak sonradan boyanabilen veya önce boyanıp sonra dokunan, Türk düğümüyle üretilen tülülere *yamçı tülü*, *filikli* veya *filik* adı verilmiştir. Tiftik kullanılan bu uzun saçaklı dokumalara kullanılan malzemeyle de tanımlaması nedeniyle *filikli* denilmesi çalışma için uygun bulunmuştur.

Halının kaba görünümlüsü olan, eğrilmiş iplikle ve Türk düğümüyle üretilen *hopana* benzer tülülere *Karapınar ilme tülü*, *Karapınar tülü halıları*, *düz ilmeli tülü*, *tülü halısı* ve *halı tipi tülü* isimleri verilmiştir. Çalışmanın devamında tekstilin yapısına ve üretildiği yöreye dair bilgiler içerdiği için *Karapınar ilme tülü* isminin kullanılması tercih edilmiştir.

Karapınar'da hav oluşturmak üzere zemin atkısına ilave edilen atkılarının çekilip yükseltilmesiyle oluşturulan “çekmeli atkı dolama” (Acar, Tosun, 2016: 115) tekniğiyle üretilen dokumalara *çeki tülü*, *çekki tülü*, *çekki tülüsü*, *çekili tülü* ve *çekkili tülü* gibi benzer isimler verilmiştir. Telaffuz kolaylığı nedeniyle *çeki tülü* isminin kullanılmasına karar verilmiştir.

BULGULAR IŞIĞINDA KARAPINAR TÜLÜLERİNİN SON DURUMUNUN TESPİTİ

Konya'nın Karapınar ilçesi yanında yakın yerleşim yerleri olan Emirgazi ilçesi ve Aksaray'a bağlı Sultanhanı beldesinde yapılan alan araştırmasında tülü üretiminin az da olsa devam ettiği tespit edilmiştir. Araştırma için Emirgazi Halk Eğitim Merkezi müdürü Mesut Kocabaş ve tülü eğitici Fadime Atan ile iletişime geçilmiştir.

Kocabaş ve Atan, Emirgazi Halk Eğitim Merkezi'nin Ekizli Köyü'ünde Sarılar Halıcılık ile ortaklaşa düzenlediği Halı-Kilim Dokumacılık ve Onarım Kursu'ndan söz etmişler ve burada bölge halkından kadınların tülü çeşitlerini dokuduğu bilgisini vermişlerdir. Dokumayı öğrenen kadınlar Sarılar Halıcılık'ın talepleri yönünde dokumalar yaparak aile bütçesine katkı sağlamaya çalışmaktadırlar.

Kursta sadece *Karapınar ilmeli tülüsü* dokunmaktadır. (Resim 1) Eğitici Atan'la ve dokumacı kadınlarla yapılan görüşme de *filikli* ve *çeki tülü* dokumaların talep olmadığı için üretilmediği bilgisi verilmiştir.

Resim 1: Emirgazi Halı-Kilim Dokumacılık ve Onarım Kursu atölyesinden ve kullandıkları ip-liklerden görüntüler

Sarılar Halıcılık'ın sahibi Ahmet Sarı'nın da bilgisinin alındığı görüşmede *filikli* için tiftik bulmanın zorluğundan söz edilmiştir. Sarı'nın belirttiğine göre; en kaliteli tiftik, keçinin boğaz altından alınır. Bu nedenle az miktarda elde edilir. Keçi sayısı da zaten oldukça az. Tiftikler Ankara'da 1969'da kurulan "Tiftik ve Yapağı Tarım Satış Kooperatifleri Birliği"nden alınıyor. Sonrasında yıkanıp taratılıyor. Hem elde etmek zor olduğu için hem de hazırlık safhası nedeniyle tiftik çok pahalıya geliyor.

Filikli üretiminde kullanılan tiftiğin yüksek fiyatlı oluşunun nedenleri üzerine Tiftik ve Yapağı Tarım Satış Kooperatifleri Birliği ile yazışmalı röportaj (6 Nisan 2016) yapılmıştır. Alınan bilgilere göre; Tiftik İç Anadolu Bölgesinde üretilmektedir. Yıllık ortalama tiftik üretim kapasitesi 220 tondur ve alıcılar Türkiye'deki tekstil firmalarıdır. Yetersiz üretim nedeniyle yurt dışına satış yapılamamaktadır. Kalitelere ayrılmadan harman yapılarak satışa sunulan tiftiğin 2015 verilerine göre, kirli olarak kilogram fiyatı ortalama 8.00 TL'dir. Üretim kapasitesi ekonomik verilere göre yıldan yıla farklılık gösterse de, üretim azalma eğilimindedir.

2016 Haziran ayından itibaren Ankara İli Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Birliği' de, ilk kez tiftik alımına başlayarak *oğlak*, *ana mal* ve *tali* olmak üzere üç farklı kalite grubunda alım

yapmıştır. 29 mikron tiftik ile 42 mikron tiftik aynı fiyata satılmadığı için ıslah yapan, sürüsüne yatırım yapan yetiştiricinin korunacağı belirtilmiştir. ([https://www.tarimdanhaber.com/haber/uretici-birlikleri/ankara-tiftiginde-yuzde-50-fiyat-artisi//](https://www.tarimdanhaber.com/haber/uretici-birlikleri/ankara-tiftiginde-yuzde-50-fiyat-artisi/))

Sarı'nın ve dokuyucuların verdiği bilgilere göre; filiklinin dokunması diğer tülülere kıyasla zahmetlidir. Lifin pulcuk yapısından dolayı tiftik lifleri dokuma anında ellere batarak zarar verir ve kesilmesi oldukça zordur. Bu tür zorluklara rağmen üretim yapabileceklerini fakat müşteri sıkıntısı çekildiği iletilmiştir. Filikli için müşteri bulunamamasının en önemli nedeni tiftiğin yüksek maliyetli olması ve bunun satış fiyatlarına yansımadır. Tiftik kullanılarak 10 cm'de 35 sıklıkla dokunan son filiklinin metrekare satış fiyatı 700 Dolar olarak belirlenmiş fakat alıcı bulunamamıştır. Sarı, ellerinde kalan birkaç eski filikliyi örnek olarak saklamaktadır. (Resim 2)

Resim 2: Yaklaşık 70 yıllık olan Sarılar Halıcık'a ait filikli örneği

Sarılar Halıcılık'ın üretim ve satış merkezi Aksaray'ın Sultanhanı beldesindedir. Firma *Karapınar ilmeli tülüsü* üretimine odaklanmıştır. Halının kabası olan bu tür tülülerde havlar arası atkı sıraları dokumanın görüntüsüne göre 2-8 atkı arasında değişmektedir. (Resim 3), (Resim 4)

Resim 3:Havlar arasında iki atkı sırası kullanılan sık yapılı Karapınar ilme tülü örneği ve tersinin görüntüsü

Resim 4:Havlar arasında sekiz atkı sırası kullanılan kaba yapılı Karapınar ilme tülü ve tersinin görüntüsü

Sultanhanı'ndaki atölyede (Resim 5) dokuma, eskitme ve yıkama sonrası düzeltme işlemleri, depolama ve satış yapılmaktadır. Dokumaların hav iplikleri Aksaray'daki iplikçiler tarafından kabaca eğrilmektedir. Yünler buldukları coğrafyanın ırkı olan Karaman koyunlarından elde edilmektedir.

Resim 5: Sultanhanı'ndaki Sarılar Halıcılık'a ait atölyeden görünüm

Dokunan Karapınar ilme tülülerinin havları yıkama işlemleri sırasında açılarak iplik görüntüsünden çok yün tutamı görüntüsü kazandırılmaktadır. (Resim 6)

Resim 6: Sekiz atkı aralığıyla dokunmuş, yıkanarak eğrilmiş iplikleri açılmış Karapınar ilmeli tülü örneği

Sarı'nın verdiği bilgilere göre; geçmiş yıllarda Karapınar ve çevresinde benzer işleri yapan çok sayıda üretici varken günümüzde 3-4 firma kalmıştır. Bu firmaların hepsi zor durumdadır. Çünkü Pakistan, Çin, İran gibi el dokumacılığı ve tamir işlerini çok uygun fiyatlara yapan ülkelerle rekabet edilememektedir.

Fiyat farkından dolayı Ahmet Sarı Avrupa'dan müşterisi kalmadığını sadece Amerika'dan birkaç koleksiyoncu ve tasarımcıyla çalışabildiğini belirtmiştir. Müşterileri kendisinden orijinal tasarım talep etmekte, tasarımlara başlanmakta ve işin dokuma sürecinde fikir alışverişiyle üretimi devam etmektedir.

Bölgede hala kök boya, cehri (acı çehre, cihri), söğdek, yarpuz otu, sütleğen, ceviz kabuğu gibi coğrafyada bulunan bitkilerle doğal boyama yapılabilmektedir. Ayrıca günümüz koşullarında rekabeti yükseltmek için bilinenden farklı denemeler yapılmaktadır. Örneğin; hav ve zemin oranları değiştirilerek zemindeki düz dokumalarının yüksek oranda gösterildiği tasarımlar yapılmıştır. (Resim 7) Ya da havları yumuşatmaya ve parlatmaya yönelik farklı yıkama denemeleri yapılmıştır. (Resim 8)

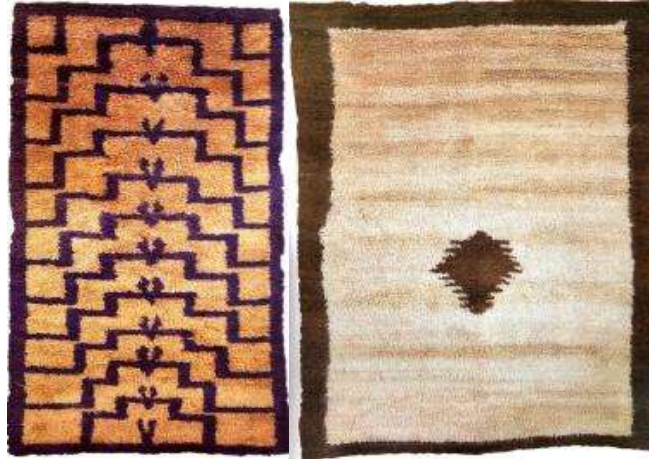
Resim 7: Dokumanın genelini zemindeki düz dokumaların oluşturduğu tasarım ve detayı

Resim 8:Yıkama denemeleriyle tiftik gibi parlak görünüm verilmiş Karapınar ilmeli tülü örnekleri

Farklı denemeler ve desen araştırmaları devam ediyor olsa da, yapılan son görüşmede Ahmet Sarı (14 Mayıs 2017), satışların daha da yavaşladığını ve Emirgazi Halk Eğitim Merkezi ile yapılan ortak çalışmayı sonlandırmak zorunda kaldıklarını bildirmiştir.

Alan araştırması sırasında *çeki tülü* ile ilgili bilgilere de ulaşılmaya çalışılmıştır. Sarı, Atan ve Kocabaş tarafından verilen bilgilere göre; çeki tülü günümüzde çok özel istekler için nadir olarak üretilmekte ve artık rutin üretimi yapılmamaktadır. (Resim 9)

Resim 9: Çeki tülü örnekleri
Kaynak: Edgü, 1989: 12 ve 41

SONUÇ

Konya'nın Karapınar, Emirgazi ilçeleri ve Aksaray'ın Sultanhanı Beldesi geçmişten günümüze halı ve tülü dokumalarının ana üretim merkezlerinden olmuştur. Farklı yayınların incelenmesi ve yapılan alan araştırmaları sürecinde Karapınar ve yakın coğrafyalarda üretilen tülü dokumaların Anadolu'nun diğer bölgelerinde de olduğu gibi yapısal açıdan çeşitlilik gösterdiği

ve aynı ürünü temsil etmesine rağmen bu tür dokumalara farklı isimler verildiği tespit edilmiştir.

Çalışma kapsamında tülü adı altında üç ürün grubuyla karşılaşılmıştır. Her bir ürün grubunu işaret eden farklı isimler belirlenmiş ve çalışma sürecinde karışıklık yaşanmaması için gruplarda tek isim kullanılmasına karar verilmiştir. Yapı ve üretim tekniği açısından farklılık gösteren dokuma grupları *filikli*, *Karapınar ilme tülü* ve *çeki tülü* başlıkları altında toplanmıştır.

Bölgede yapılan alan araştırması sürecinde *filikli* ve *çeki tülünün* artık üretilmediği tespit edilmiştir. Günümüzde üretilen tek dokuma grubu *hopan* türevi olan ve düşük sıklıkla, hafif eğrilmiş iplik kullanılarak kaba halı görüntüsü verilen *Karapınar ilme tülüleridir*. Yapılan son görüşmelerde (14 Mayıs-2017) bu dokumaların üretiminin de yok denecek kadar azaldığı bilgisi alınmıştır.

Araştırma sürecinde Karapınar ve çevre köylerinde hala tülü dokuyan kadınların var olduğu, düzenlenen kurslara katılarak tülü üretimi yaptıkları tespit edilmiştir. Fakat ürünler eskiden olduğu kadar ilgi görmediği için üretimden vazgeçmişler, dolayısıyla günümüzde hala varlığı devam eden yöresel potansiyel etkisiz hale gelmiştir. Tülü üretim ve satışının azalmasının nedenlerine bakıldığında; Pakistan, Çin, İran gibi ülkelerin ucuz el üretimi yapması nedeniyle Türkiye'nin fiyatlarda rekabet gücünün azalması ilk sırayı almaktadır. Hayvancılık faaliyetlerindeki düşüş nedeniyle yün ve tiftik fiyatlarının yüksek olması rekabeti azaltan diğer bir unsurdur. Satışların düşmesi ve bu işten eskisi gibi para kazanılamaması sonucu tülü dokuma ile birlikte yün eğirme, doğal boyamacılık gibi yan uğraşlar da unutulmaya yüz tutmuştur.

KAYNAKLAR

- Acar, S. ve Tosun, E. (2016). Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, II. Uluslararası Sanat ve Tasarım Kongresi Sözlü ve Poster Özet Bildiri Kitabı, 16-21 Ekim, Dokuz Eylül Matbaası, İzmir
- Anmaç, E. (1998). "Post Taklidi Geleneksel Dokumalar " Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi, Sayı : 10, İzmir
- Açıkgöz H. (1984). Halı ve Halıcılık Terimleri, 168,170,172
- Aslanapa, O. (1987). Türk Halı Sanatının Bin Yılı, İstanbul
- Atalay, B. (1967). Türk Halıcılığı ve Uşak Halıları, Ankara
- Aslan, S. (1998). "Tülü-Gabbeh-Ryijy", Arış Dergisi, Yıl. 1, Sayı. 4
URL:<http://www.turkelhalilari.gov.tr/makaleler.php?language=tur&icerik=tulu3> (Erişim tarihi: 24.03.2017)
- Aytaç, A. (Kasım 2000). "Karapınar Tülü Dokumalarında Yanış", Karapınar Sempozyumu Bildirileri, Karapınar
- Aytaç, A. (Kasım-2009). "Geleneksel Anadolu Tülüleri Örneğinde Makedonya Yanbol Dokumaları", 10.Ulusal El Sanatları Sempozyumu Bildiri Kitabı, İzmir
- Bodur, F. (1984). "Karapınar Halıcılığı", Türk Dünyası Araştırmaları, Türk Halıları Özel sayısı, Ekim-1984, 73-81

- Bozaklı, N. (2016). Konya İli Karapınar İlçesi Tülü Dokumalarının Geçmişi ve Günümüzdeki Durumu, Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Bölümü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta
- Derleme Terimleri Sözlüğü, (1993). Türk Dil Kurumu Yayınları 211/10, C.10, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara
- Emery, I. (1994). The Primary Structures of Fabrics, Thames And Hudson
- Eti, E. (1987). Karapınar Tülü Halıları, Türkiyemiz Dergisi, No: 52, İstanbul
- Edgü, F. (1989). Karapınar Tülü Carpets, Ada Press Pbl., İstanbul
- Erdmann, K. (1957). "Der Türkische Teppich Des 15. Jahrhunderts / 15. Asır Türk Halısı", çev. H. Taner İstanbul yatı Dergisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları (132): 6 - 62
- Gülgönen, A. (1989). Karapınar Tülü Halıları, (Dr. Ayan Gülgönen Koleksiyonu), Mas Matbaacılık A. Ş.
- Görgünay, N. (2001). Altaylar'dan Tunaboyu'na Türk Dünyası'nda Ortak Yanışlar, Kültür Bakanlığı Yayınları/2753, Yayınlar Dairesi Başkanlığı sanat Eserleri Dizisi/366, Ankara
- Görgünay, N., (1977), Halıcılığın Kökeni ve Türk Halıcılığının Tarihçesi, Journal Of The Faculty Of Agriculture, s.161 e-dergi.atauni.edu.tr
- Görgünay, N. (2005). Düğümlü Halının Öncüsü Geve/Tülü ve Benzeri Dokumalar, İzmir: Güneş Ofset.
- Gündüz, İ. (1998). "Karapınar Yöresi El Dokumaları", Yeni İpek Yolu, Konya Ticaret Odası Dergisi, S.120, Konya
- Gündüz, İ. (1993). Karapınar El Dokumaları ve Kök Boyamacılık, Karapınar Belediyesi, Kültür Yayınları, No:2, Konya
- Hidayetoğlu, M. (2013). Karapınar (Konya) Yöresinde Dokunan Yamçı Tülüler. Akdeniz sanat Dergisi, 2(4)
- Hidayetoğlu, H.M. (1999). Karapınar Tülü Halıları, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü El sanatları eğitimi Anabilim Dalı, El Dokumaları ve Örgüleri Anasanat Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya
- Ortaylı, İ. (2016). Türklerin Tarihi, Timaş Yayınları, İstanbul
- Öztürk, İ. (2007). Dokumaya Giriş, Mor Fil Yayınları, Ankara
- Önder, M. (1995). Antika ve Eski Eserler Kılavuzu, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara
- Rasonyi, L. (1971). "Türklerde Halıcılık Terimleri ve Halıcılığın Menşei", Türk Kültürü, S:103, Yıl:9
- www.tiem.gov.tr , TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türk ve İslam Eserleri Müzesi
- Wertime, J. T. (1998). "Back To The Basics Primitive Pile Rugs Of Cental Asia-Origins of Pile Weaving", Hali International Magazine Of Antique Carpet And Textile Art (100/September): 97 – 100

BELGESEL YAYINI

Öksüz, A. (2006). "Karapınar Tülü Halıları" Kanal B, Türkiye, Ocak,

GÖRÜŞME

Atan, F.(2015). Emirgazi Halk Eğitim Merkezi Öğreticisi, Konya: 16 Haziran

Kocabaş, M. (2015). Emirgazi Halk Eğitim Merkezi Müdürü, Konya: 16 Haziran

Sarı, A.(2015). Sarılar Halıcılık Firması Sahibi, Sultanhanı/Konya: 16 Haziran

Sarı, A.(2017). Telefon görüşmesi, Sarılar Halıcılık Firması Sahibi, Sultanhanı/Konya: 14 Mayıs

Tiftik ve Yapağı Tarım Satış Kooperatifleri Birliği (2016). E-posta yazışması, Ankara: 6 Nisan